

ئىستاتىكا پىكھاتەيا وىنەى درۇمانا (بوھزىن) دا يا رۇمانقىس (نافع ئاكرەى)

د. زوزان سادق سعید

ماموستا

پەرلەمانى كوردستانى

اقليم كردستان العراق

كورتى

وینە و ئىستاتىكا وینىن رەوانبىزى و ھەستدارى ب شىوھكى گشتى ئەو وینىن نەراستەوخۇنە ئەوین ھندەك پەيف و دەستەواژە رامانا وئى يا رەسەن ل پشت خوھ دەشیریت. كەواتە پەيف ھەلگرا پتر ژ رامانەكییە و ئەفە دېتە فاكەتەر بو دورستكرنا وینىن رەوانبىزى و ئىستاتىكى. لەورا دەرکەتتا ھەر پەيفەكى يان دەستەواژەكى لژیر ریزەوا خوھ يا رەسەن و لادان ب خوھفە گرت وى دەمى مەرح نېنە واتايا وئى يا رەسەن بېن بھیتتە دياركرن، بەلكو دئ د چارچوڧى پەيفەكا دپوشى بېت ب ھەندك واتاين ديتەر. ئەفجار ھەر ژ وى دەمى رۇمان كەتتە بەردەستى خاندەفان و رەخنەگران نەخاسمە پشقى دەرگەھىن نوكرنى بو ھاتتەنە فەگرن دەروازەبەكا ديتەر يا ئىستاتىكى بەرامبەر رۇمان و رۇمانقىسى فەكر، ئەف چەندە دەلفەبەكا ديتەر بوو بۇ فەكولەر ورەخنەگرن رۇمانى كو دەمانا وان ستراكچەرىن زمانى ئاست و شىوازين جوانكارى و ئەپسەمەولوژى بېن دەقن رۇمانى شلوقەبەكەن ھەروسا دئ دەمانا وان شلوقەكرنا دا وینە و تابلويىن وینەكرى ب پەيفا رۇمانقىس دئ پشكىشى خاندەفانى كەت. رۇمانا (بوھزىن) و ئەف فەكولينا ل ژیر ناف و نىشانى (ئىستاتىكا پىكھاتەيا وىنەى درۇمانا (بوھزىن) دا يا رۇمانقىس (نافع ئاكرەى) بەرجەستەكرنەكا راستەوخو يا ھەردو جورين وینىن رەوانبىزى وونين ھەستكرنى ھاتتە كرن و رۇمانقىس شىبايە ب شىوھكى ھونەرى وينا بەرچاف بکەت كو ل دەمى خاندنا رۇمانى وئى وى سەردەمى د مېشكى خاندەفانیدا رەنگەدەت.

الكلمات الدالة: بوھزىن، نافع ئاكرەى، رەوانبىزى، ھەستدارى

پيشەكى:

فە تارادەكى نەھاتتە شىسەين. وفەرماموشكرنا فى لايەنى ژى دزقرتتە ھەبوونا وان بوچوونين جودا دناقبەرا وئى چەندى كو ئەف وینە پتر د لايەنى وەسفكرتیدا يان شعريەتا رۇمانیدا دەھنە بەھسكرن و ل قېرى شىوھكى تىكەلكرنى دناقبەرا فان وينا و ئەو وینىن دقنى فەكولینیدا ھاتتە بەھسكرن چىبوويە، بەلى پشتى فەكولەرى سەبوربا چەندىن رۇمانقىسا خاندى و چەندىن فەكولین لدرور بابەنى وينا درۇمانیدا خاندىن دياربوويە كو ئەف ژانرى ئەدەبى مينا ژانرىن ديتەر وینە تىدا بكار دەھن.

-گرنگيا بابەنى:

گرنگيا فەكولینى دوى چەندیدا دەرکەفیت، كو دياركرنا وئى پيدا ويناپە ئەوا دناف تىكستى رۇمانیدا ھاتتە كرن، لەوما ژبو دياركرنا زيرەكيا رۇمانقىسان دچاوەنيا بەرجەستەكرنا وینىن رەوانبىزى و ھەستيارى پىدقى ب ئەنجامدانا فەكوليناپە.

-ئەگەرىن ھەلزارتتا بابەنى:

داكو پتر خاندەفانين رۇمانى د وان نھىينين فەشارنى بېن رۇمانى بگەھن ژلاپەكى فە، وژ لايەكى ديتەر فە داكو تيشك بھين ئىخستەن لسەر وان بابەتىن زورىن رۇمان بشىوھكى گشتى ب خوھفە دگریت و رۇمانا كوردى ب تايەت ئەف بابەتە ھاتە ئارا.

وئى ھونەرى د تىگەھى خوھ بى گشتیدا رەگەزىن رونبىزى، جوانكارى، سېمانتىكى ب خوھفە دگریت، ئەفجاچ ب شىوھكى راستەوخو دناف تىكستين ئەدەبیدا بھين پيادەكرن يان ب شىوھكى نەراستەوخو، چونكى لپشت فان وينا واتاين فەشارنى ب خوھفە ھەمبىز دكەت و دېت مەرەما سەرەكى ژى يا فان وینە ئەف واتايا دووى بېت. بكارىنانا وينا د رۇمانیدا دچارچوڧى وئى زھنیدا دزقرت نەخاسمە ئەو وینىن دشىاندایدت بەرجستەيا وان د سىنەمايندا بھیت كرن، لەوما جوداھيا وینەى درۇمانیدا دەمانا دەربرين و نواندى پتر دەتە دېت، لەوما دېتتا وینىن رەوانبىزى وژوان ژى وینىن مەجاز وخوازە وليكچواندىن درۇمانیدا ھەمبەرى وینىن ھەستان تىشتەكى زورى نورمالە، بەلى دېت دىياڧى فەكولینكرنا واندا ژ لاین رەخنەگر و فەكولەران

المجلة الاكاديمية لجامعة نوز

المجلد 6، العدد 4 (2017)

استلم البحث في 2017/9/1، قبل في 2017/12/1

ورقة بحث منتظمة نشرت في 2017/12/20

البريد الإلكتروني للباحث: zozan.tirwanshi@gmail.com

حقوق الطبع والنشر © 2017 أساء المؤلفين. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة

المشاع الايداعي النسبي – CC BY-NC-ND 4.0

- رینازا فه کولین:

رینازا (وهسفی - شیکاری) دغی فه کولینیدا بکارهاتیه.

بهشی تیکنی: وینه د رومانیدا

۱- تیکه و جورین وینه د رومانیدا

وهکو دیار کو دهستینشانکرنا تیکههی وینهی د بوارین ئهدهبیدا و دهستهواژین ئاخفتنیدا کارهکی ئاسان نینه بو تیکههشتن د وئ مەرما فهشارتی ئهوا لپشت نابولین پهیفین ئاخفتنی یان ئیسینی دهن دهرین، چونکی بکارئینانا وینین رهوانیژی و سیاننیکي داپوشینی لسهر واتایا ئاشکرا دکهت وئف چهنده ژلایهکی فه ب مەرما ئیستاتیکی بکارهاتیه و ژلایهکی دیتر فه ب مهبهستا ئازاراندنا جزرا وهرگر و خاندنهفانی دهیت پیادهکرن.

تیکههی وینهی ژبلی کو دچارچوئی رهوانیژی و رونبیزینیدا دزفیت دکهفته بهرامبرهندهک تیکههین دیتر ب تابهت درومانیدا؛ چونکی نایب زمانی رومانی ببارکی بیت ب مژاتی وقورساتیا تیکههشتنی، لهوما ئه و وینین دهینه دیتن پتر د میانا وینین: رهنگهدان، نواندن، دهربرینکرن بهرچاف دکهفن و ئهف ژی ئیک ژ وان کهبسن سهرکی بوو یین فهلسهفه د قوناغین خودا لسهر راهوستای ((نهرستهو دیارکبه کو هر تشتهکی چیکری وینه ب هه، دههمان دهمدا کهرستهکی هه وی وینهی چیدکهت و په یوهندی دناقهرا هردوویان په یوهندهکا کونکریته؛ چونکی نه وینه ب کهرسته دورست دیت و ونه کهرسته ب هه بوونا کاری دهینه هه بوونی - خوه ئه گەر ل ژیر فشارا هیزی بیت- بهلی دیت ئیک کهرسته گهلهک وینا دورست بکهت و ب واتا یین ژیک جودا)) (۱). کهواته وهکو فه یله سوههکی ماددی ههلسوکهوئی دگهل کهرسته و رهگیرانا وان کهرستان بو سهر وینه و نشتی بیزراو دکهت، ئانکو ل دهف وی هزر ناهیت دیتن تاکو نه بته کار و کریار و بته بهرچافکرن وهه بوونا فی ژیک جوداییا وینا ئانکو وینه ((پیکهاته بهکا زمانی به ژ په یف ودهسته وازه وواتا یین هوشمندی وسوزداری وئاشویی دهر دکهفن، ئانکو سچاپهکی ژ دهر فه به ئیسهر بو وان هه لچوون و بالدهرین وی فیاین ئینانه)) (۲).

کهواته کهفه رهکی دهره کیه بو داپوشینکرن لسهر وان نهینی و ورژاندن وهیچی و ئومید و فیان و بالدهرایه ئه وین ب ریکا هندهک په یین بارگری ب فان واتا یین فهشارتی دهینه دهرین. لهوما ژی وینه د رومانیدا جودایه ژ وینهی دشریندا د با دووینا پتر د چارچوئی وینین رهوانیژی دهینه نمایشکرن و ب مەرهمین ئیستاتیکی

بکاردهیت و د رومانیدا پتر وینین وهسفرکرن و شعریه تی نه، ههر چهنده لاگریا وینین رهوانیژی دکهت، بهلی چونکی رومان ب زمانهکی ساده و روژانه دهیت ئیسین لهوما نه شیت هه می وینین رهوانیژی ب خوه فه بگریت.

رومانئیسینی شههرزا ئه وه ب بشیت دریکا په یف و فهگیرانیدا ویتی شانویی ب رویدانی د میشکی خاندنهفانی تیکستیدا چیکهت - ئانکو کاری دهره نهرین فلان ئه وه فهگیران و فه گوهاستنا تیکستین ئه دهیه بو سهر وینا لی لدهیف دیتن و تیکه هشتنا وی بو خاندنا وی تیکستی و تاکو تیکستی نه خوینیت نه شیت وینهکی زهنی بو چیکهت و بینته دکهتواریدا-

دیاردیت کو ویتی ئاخفتن و په یفا دوو شیوه یین ههین:

۱- ویتی زهنی (ویتی وهسفرکرن)

۲- ویتی شیعری

ئهف هردوو جوره وینهیه د فه کولینین ئه دهی و رهخنا ئه ده بیدا ب فی شیوهیه:

۱- ویتی ههستکری ب دهرهکی.

۲- ویتی میشکی ب ناوهکی.

۳- ویتی تیکه لکری دناقهرا دهرهکی و ناوهکیدا (۳).

د یا ئیکیدا دنواندا وینین بیزراودا دهر دکه فیت کو رهنگهدانا ویتی دهن و بابه ته کیه کو هاتیه رویدان، لی دمیانا فهگیرانا ویدا ژ کهسی ئیکنی بو کهسی دووی وینه دهینه فهگوهاستن. کهواته تنی چافان وهکو ئیک ژ ههستکرنین مرؤفی بهشداري یا د دیتنیدا کری، بهلی دهمی دیتنه په یف و دهینه فهگیران دچارچوئی وینهکی زهنیدا دهینه دهربرینکرن ب شیوهکی کو دهمی خاندنهفان یان وهرگر دخوینیت ههست ب هه می هوریتین روودانی دکهت، چونکی ب شیوازهکی زمانی ب وورد ئه و ویتی بیزراوی ب چافان هاتی دیتن و وینه کون د میانا تیکه لکرنی دگهل فانتازیا ئاشویی دمیشکیدا و ب ریکن دهره نانا فیلمهکی داپوشی د میکشئیس هه ریدا هاتیه تومارکرن، ئانکو ژبلی کو رومانئیس د فهگیرانا روودانیدا بشیوهکی هونه ری و تیکه لکری دناقهرا ویتی واقعی و ویتی ئاشویی بزافی دکهت کو وهکو دهره نهری سینه مایی ژی کاری وهسفرکرن و فه گوهاستنا وینا و په یوهندی دناقهرا ئاشوپ و واقعییدا چیکهت ئانکو ((وینه شیوی کهسان و تشتا و دیمین روونه لسهر وهرهقا دهینه وینه کون)) (۴). ئانکو هه می ئهف چهنده ب ریکا په یفا دهینه داریتن، بهلی پیش وهخت ئه و وینه دمیشکیدا هاتیه تومارکرن، لهورا ویتی زهنی ((هه مان ئه و

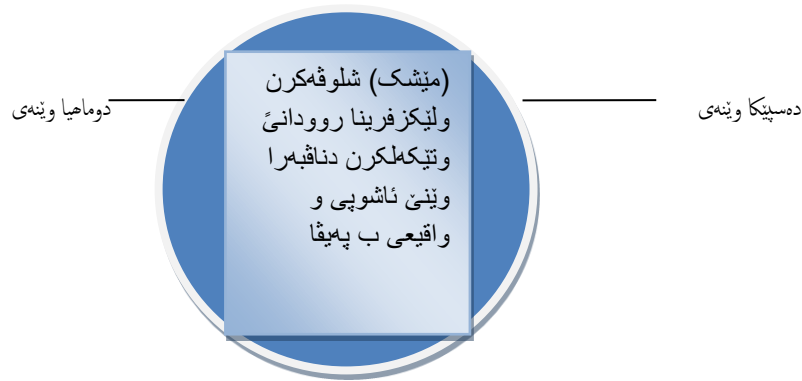
دانا پین وئ ژ جه ورویدانین همه جور وهر دگریت و تیکه م جیهانا نهو فان دانا یا ژئ وهر دگریت جیهانا ههستینکریه یا یا واقعی، لهورا ژئ ههستان به شداری یا دینکینانیدا کری ب هه ماههنگی دگهل وئیی دهورونی و میشکی.

ژیه ر ئالوزیا ژیدر وزه همتیا تیکه هشتین دچاوه نیا پیکهاته کرنا وینه یدا وزه همتیا دهر بریکرن ژ چاوه نیا شلوفه کرنا وان دیتنن جودا لسه ر فی ئالوزی هه نه هنده ک ژ فه کوله را وینه ی ب پیکهاته کا میکشی ددان کو (جه وهه ری وئ ژ جیهانا ئایدیا به پتر ژ جیهانا واقعی) (۹). ئانکو که رستی وئ دیت رودانه کا بچو یک بیت کو ب وئ رادی بها نه بیت کو بیته که یس به لی شیسر دمیانا هررکن و بکارئینانا ئاشویندا تیکسته کنی دریز و پری وینه و روویدان وره گزین فه گزینی دورست دکه ت، ئانکو گیانکرنا هرر وبرا به چ نهو دیتنه ژ ئاشوین بن یا واقعیبن، کو هه ردوو پیکه به شداری د ستراکچه را پیکهاته یا تیکستی رومانیدا دکه ب راما نه کا دیتر نهو هه می وئین روودانی د رومانیدا هاتینه کیشان دنا فه را دوو جه مسه را دهینه سه نرالکرن کو جه مسه ره ک رومانئیسه جه مسه ری دیتر وهر گره کو په یاما رومانی وناما وئ دمیانا جه وده مه کیدا دهینه دانان وب فی شیوه ی وئیی ئاشویی نهوی تیکه لکری دگهل روودانا واقعی دمیاشکی رومانئیسیدا وپویه په یف دی بیته هه مان وینه د سه ری وهر گریدا ده می وئ تیکستی دخونیت، ئانکو رومانئیس شیا به ب شیوه کنی و هسا وئیی روودانی بکه ت و ب په یفا دارئیت کو هر که سی دخونیت هه ست ب چیکرن وهه بوونا هه مان وئیی راسته قینه ی روودانی بکه ت هر وه کی ل وی جهی ودوی ده می روودان په یدا بووی حازر بوویه. ئانکو په نا برنا رومانئیسان بو بابه تین وه سفکری و بکارئینانا وئین شعری ژ لایه کفه دیارکرنا ئیستاتیکا په یفا به و ژ لایه کنی دیتر فه دیارکرنا رونیژیا زمانی یا رومانئیسیه، دیسان ده مان ده مدائیکه رومانئیه نهوا ته فنی وئ د چارچوفه کنی نه ده یدا هاتیه چین. ئانکو دمیانا زخیره کا ده میدا هه ولا وینه کن روودانه کنی به کو - دیت ب چاف هاتیت دیتن- یا ن گوه لیبیت ب ریک وته کنیکه کا پروفشالا سینه مائی کو هر که سی رومانی دخونیت هه ست ب وئیی روودانی بکه ت ودمیشکی وهر گریدا دورست دیت. ورومان تئ پست به ستی لسه ره زکرن وهیدی هیدی کرنا فه گزینی ناکه ت، به لکو فوکسا خوه دئیکه ته سه ر روودانی وچاوه نیا فه گزینکرنی وچیکرنا وینه ی روودانیه ب په یفا، که واته فه گوه استنا وئیی روودانه کیه بو میشکی وپاشی دوو باره کارکن لسه ر ئافاکرنا وینه کنی به رفه ره تر ده مان میشکدا ول

وئیی ره سه نه یین شیانن گونجاندن وزالگه هکرنی هه ی، سه راری وی وئیی ئاشویی نهوا ژ نه نجانی وان شیانن نه کئیشیا میشکی دشت ستراکچه را دیتنن وئین جودا دورست بکه ت) (۵). ئانکو ئیک ژ ستونین سه ره کی یین گه هاندنا مه ره می به شداری کرنا وینه به دگهل په یفا.

دخالا سیندا به شداری کرنا هه ردوو وئین ئیکنی و دووی دبدشان چونکی وینه دهر بریکرنه ژ وئ هرزا د میشکیدا په یادیت - چ بوهر دیتیت یا نه دیتیت به لکو ب په یف خاندیت- و ب ریکا شاره زایی وهه سترکنی دوباره ب شیوه کنی دیتر بهینه فه وینه کن (نه فه ئی ده لیه به که بو فه کولینن فه لسه فی وده رووناسی، پاشی نهو وئیی دیدا دهیت نهو وئیی ل ده می هه ستا دیتنی به شداری دیت پستی کونترولا خوه ژ میکشی وهر دگریت. و بدوماهی هاتنا هوشداریا هه ستاری کو دوور نینه نهف وینه وینه کنی چیکری بیت به لی نیزیکی وئیی هه سترکن وراستی بیت تئیی ده می وی وینه دریز تره ژ وئیی دورست) (۶) که واته پیاده کرنا فان شیوه وینا دناف رومانیدا د نابله ی کنی چارچوفه کری ی وینه کنی تیکه لکری دنا فه را وئیی روودانه کا واقعی دگهل وینه کنی ئاشویی وپاشی چیکرن وکیشانا سباین وینه ی و پیاده کرنا وان ب ریکا توخمن فه گزینی و به شداری کرنا وان گیانه کی ساخکری ب وی تیکستی دده ت وپاشی زیندیکرنا وی وینه ی د میکشی وهر گریدا، هر نهف مه ره مه بو بسپوره کنی وه کو (حاحف) دیار بکه ت کو ((وینه، کارگه و پیکهاته به کا ته فنی و توخمن وینه کنی نه)) (۷). مه ره م ل فزری نهوه کو وینه ژئ دکه فته بهر شلوفه کن و دیارکرنا وانا یا بنا بیت و ئیی چیکری ب په یفا چونکی ب نه گه ری ئالوزی و تیکه لکرنا بابه تان وانا یا ره سه ن هاتیه دا پو شیکرن ب هنده ک وئین دیتر کو دیت به شداری کرنا هنده ک توخمن دیتر یین وینه کنی فاکته ره کنی دیتر یی فه شارتنا وانا ی بیت و ب فی رهنگی ئیسره په نای دبه ته بهر بکارئینانا په یقین خواستی و مه جازی و هنده ک جارا ژئ وئین تیه لکیشای و ب فی چه ندی رومان ژئ مینا شعری بابه تین رومانئیزین - ب نه چاری فه - ب خوه فه دگریت، دفی بیافیدا (جرجانی) دئیت: ((خواستن یا نئیسره ئیک ژ ستونین سه ره کی یین ئاخفتنی به ولسه ر فی گرنگیا ویدا به رفه کی دکه فیتی و نه چار دیت جوانکرن وزه خره فه کرنی دده ته بیژیه د شعر و په خشانیدا)) (۸). دیار دیت کو نه بتی شعر دچوارچوفی جوانکاریا وینا دا دزفرت به لکو په خشان ژئ ب هه می جورین خوه یین چیروکی فه دکه فته دناف سنوری فان وینادا، ئانکو وینه پیکهاته کا زمانیه، ئاشوپا شیسره ی

دوماهی فیهگواستن و ده رنئخستنا وان هه می مژاتی وروونا هین وینا ب ریکا په یفا، هه روه کی دئی دایکرامیدا دیار:

۲- وینه ده گیزان و تیکستین رومانیدا:

به شداریکرنه کا مه نتر یا گری وروودانین چویک نه وین دینه هاریکار بؤ گه شه کرنا وینئ روودانا سه رکی و نه فه ژئ ویک ژ وان ریکابه نهوا هزارا فه شارقی یا روماننقیسی ب شیوه کی به رزتر بگه هینه وه رگری و دته نجامدا دئ کارتیکرن و کاریگری و هه لچوین روماننقیسی هینه فه گواستن بؤ وه رگری، نانکو لده می خاندنا تیکستی رومانی ب شیوه کی هه لچووی شنیسی بیت دئ هه مان وینه د سه ری وه رگریدا هینه چیکرن یان وینئ خواهشی و دیلانگی دئ وینه کی ب هه مان شیوه ل دهف وه رگری دورست بیت نانکو هه می نهو جیهانا خواهش و نه خواهش، نهوا نامو ویا به رنیاس دئ هینه فه گواستن بؤ خاندانی و وه رگری.

گرنگیا وینهی دجیهانا رومانیدا دمیانا فان وینادا ورهوانی وزمانانیا روماننقیسیدا دیاردبیت، کو (تیکه هئ وینهی بهینه (استپار) کرن وه کو پیکهاته کا جوری وسه رجه میا گشتی یا نه کنیف بو پالپشتی کرنا ئیستاتیکی دناقههرا پیکهاته وساخه لتین شیوازه رین) (۱۱). نانکو وینه ب فه گواستننا ناشویا روماننقیسی رادبیت و دکته په یف و دهسته واژین فه گیزای بین بارگری ب وانا وینین زه نی، کو وانا بین وئی ژبلی کو هه لگری وینین رهوانیژی بیت هه لگر وبارکریا هزار ونایدیولوزیاتین جودا جودا بین کاره کنه رین روماننیه.

په یوهندی دناقههرا نامازه ونامازه پیکراوی ناراسته کا دیتره یا کو هاریکار بؤ رهنگه دانا وی وینئ روماننقیسی دگهل ناشویا خواه چیکری وب زنجیره کا دهسته واژین رهوانیژی و ئیستاتیکی بکارینای، چ گومان نینه کو نه فه په یوهندی ژئ په یوهندیه کا گرنگ و بهیره چونکی گونتنکرنا وینئ په یفا دگهل تیکه هئ فه شارقی ب وانا بئ نهوا په یف ده لگرن ژ کوژیه کی هه رهمه کی ناهیت، به لکو روماننقیسی هزری د چاوه نیا

دیابوو کو وینه نامازه به بو پیکهاته به کا وه سف و نوینه راتیا هنده ک هزار وینین زه نی و فه شارقی دکته، لهوما ژئ وانا یا وینهی د تیکستی رومانیدا سنورین وانا به کا ساده و ناشکرا و هنده ک جار ژئ وانا یا فرهنگی یا به زانندی دکته، خواه نه گه ر دشیوه وه سفکریندا بزفریت دئ هه ر مینیت نهو چارچوئی زه نی نهوا دمیانا وینا روماننقیسی نه فراندن و داهینانا هزرین خواه دکته کو نه فه چهنده ژئ دئ دریکا ناماده کره کا هزری یا روودانیدا بیت دمینشکی روماننقیسیدا داکو بینه چارچوفه بؤ چارگوشا وینهی یا تیکستی رومانی ب تایهت نهو توخمن فه گیزانی نهوا بؤ هه ر ئیکی ژ وان جیهانا کا هاوسه نگ و به کسان ئافادکته کو چ کیاسی تیدا نه بیت، یان نهو پرستیچین زه نی دناشویا خواهه روکه شکری و برسقاندین تاکو سه رنجا وه رگری بؤ رابکشیت، نه فه بزاف و کریاره هه می دئ بریکا دارتینا په یفا دایت نهوا ب زمانی دهینه گوتن وب په یفا دهیت شنیسن وب فی شیوهی کارتیکرن و کاریگریا هه ستین شیسهری ژئ دهینه فه گواستن بو وه رگری وهه ر دمیانا فی فه گیزانا ئیستاتیکیدا فه گیزئ هه میشتران روله کی سه ره کی و نه کنیف د لیکزفراندنا روودانادا دینیت ودهه مان دهمدا هاریکاری روماننقیسیه بؤ فه گواستننا هزرین روماننقیسی بؤ وینه په کی هه ستیپکری و نه فه ژئ روئی وئی په یوهندی به ندکری دیاردکته نهوا دناقههرا وانا وستراکچه ر تیکستی رومانیدا هه می ((وینه نامرازی ئیکانه بئ ده رینئ به ژ کاره کنه ر و نهو ژینگه و جیهانا هزر ویر و جیهانا راسته قینه یا تیدا دژیت)) (۱۰). کهواته وینه سه رشتی هزری یا روماننقیسی ناگهوریت به لکو ریکه کا هاریکار بؤ پیشاندانا روودانی و به رفراوانکرنا سنورئ وئی بئ ته سک بو سنوره کی به رفره تر و

پراکتیکیدا هینه دیارکن ژبه کو بهرجسته کرنا وینین رهوانیژی دمیانا گوتنادا دیاردیبت.

۱-۳: ویتی لیکچواندن:

دیباقی نه دهیدا ئەف جورئ وینهی ب کهفتترین وینه دهیتته هژمارتن، لهوما ژئ بکارئینانا فی وینهی دمیانا وهک ئیکی وینزیکیا ساخلاهت وشپوهیدا دهیتته دیارکن، ئانکو ویتی لیکچواندی چار سستونین سه رهکی تیدا نه ئەوژی (لیچوو، لهوچوو، ئهرازئی لیکچواندن، روئی لیکچواندن) دیبت دشعردا هه می ستون دگرنگ بن، لی د رومانیدا یا پیدفی بهیتته دیارکن روئی لیکچواندن یه ئانکو ب شپوهکی داپوشی سه رداگرتن یا لسه ر ساخلاهتین سه رهکی بئن وهکی ئیک بئن هه ردوو نشتین لیکچواندی کری. ههروهکی د رومانیدا حا قی ده می فاره مان هیشتا زاروک پسارین زور ژ بائی خوه دکرن لهوما وینی بائی وی لپیش چا ق وینین دپتر دهه بوونیدا نه بوون ههروهکی فهگیر دپژیت: ((... گه لهک ده ما پیش نشتی حیف دکر بخیرین نه وهک دزهک تیدا بته خاری و نشتیت وان بو خو بهت و بائی وی ژئ بکوژیت فیجا دی چ کهت وهسا ل دهف وی ئاشکرا بوو کو بائی وی ل هه می خه لکی دویایی ب هیتر وزیره کتره.. مه لیک کی یه حاکم کی یه ووه زیر چنه پولیس ل کیشه حاتینه... بائی وی ل هه میان زیرهک وچاکتره ل میرزا محه مدی زیره کتره ل دیوی رهش زالم ترو چالا کتره...)) (۱۳). بهرچا فکرا ساخلاهتین دهرهکی بئن لیکچواندن ژ نهجامی وی کاریگه ری و هه لچوونین دهروونی و رادا هه سسترن وگوئچاندن دگهل بارودوخین وی وینهی ویتی دووی دورستکریه. بهلی دیپاده کرنا وینهکی دپتر دا رومانئیس وینهکی زه نی بو خانده قانی چیکریه ههروهکه د رومانیدا حا قی ((... چونکی ل ده می بهار و پائیزا ل سوفکی کوچکهک هه بوو دگهل ته نیری ل ویری شیف وان چن دکرن ل سه رهقی کوچکی ژور و لسه ر دیواری نشته کن سه ر وهکی زکی ژنا ب زک وئا فز هاتبوو دهرئ بو هنداف کوچکی...)) (۱۴) ئەفه ژ لایهکی فه لیکچواندن ب هه می ره گه زین خوه ب خوه فه دگریت وژ لایهکی دپتر فه وینهکی مه جازی ب خوه فه گریته ده می په یفا (ئا فز) بکارئینای چونکی ئەف په یشه بو مرؤفی بکارنا هیت کو رومانئیس بو ئا فره تا دوو گیان بکارئینابیت ههروهسا بو چ نشته کنی دپتر ژبلی گیانه وهره بکارنا هیت ئەوژی ل ده می دوو گیانیا گیانه وهره ب (ئا فز) دهیتته نافکرن. که واته دنا فئیکدا چوونا وینهی دنا فبه را لیچوو و لهوچوویدا ب شپوهکی نه راسته وخو ژ نهجامی دنا فئیکدا چوونا هه سستین نشتی سه ری بوویه تا کو ئەف

دا رشتن ودانه بهرئیکیا پارچین وینی روودانی دکهت کو هه ماههنگی دنا فبه را هه می کهرت ویه که بئن تیکستیدا په یدا بکهت.

۳- چه سنین وینا و ده لاهتین رهوانیژی د رومان (بو هژین) دا:

دیاره کو هه ر وینهکی دهیتته چنکرن چ ب رهنگا بیت وهکو تابلو یان ب په یفا بیت وهکو تیکسته کنی نه ده می دهر برینه که ژ ناخی که سه کی بهرامه ر نشته کی چ گو ه لیبیت یان دپتیت یان تام کریت... ئانکو هه سستین مرؤفی به شداری دگهل هیزا ئاشوین دده برینکر تیدا کریت. که واته به شداری کرنه کا سی گوشه ی دنا فبه ر هه ست وئا شوب و وینه یدا په یدا دیبت.

دیاره کو بیاف و ژینگه و پیگه کارتیکرنی لسه ر ده ستنیشا نکرنا جورئ وینه ی دکهت، چونکی ل گوره ی وی کاریگه ریوونا جه دکهت وینه دئا شو یا نشتی سه ری دا دروست دیبت وب رادا ئارامی، نه ئارامی، هه لچون، گوئچاندن دگهل وی ژینگه می په یفا بو وی دهر برینا خوه یا وینه ی ده لپژیریت. دیبت بو دپتا دهروونی شاعری دمیانا په یف وریتا شعری ئەفا لسه ری یا گوئچایه به لی ئەف چه نده شیا به باز دانی بکه ته سه ر تیکستی رومانئیی، ب فی شپوهی (جرجانی) ئیک ژ وان ره خه گرا بوو کو هه ولادی دمیانا گوشه نیگایین دهروونیدا سنوره باز دانی دتوخیین زمانیدا دهر بازی سانسورین دهروونی بیبت ((چونکی دفی ریکترا دی چپته دنا ف ناخ وده روونی تاکه که سیدا وواقعی وان فه شارقی و هینین دنا ف وی دهروونی دهر پردا)) (۱۲).

سه ره رای وی چه ندی کو هه ر رومانه کنی تاییه تمدنیدا خوه یا هه ی دبه رجسته کرنا ناهه روک ووینادا، لی ژ وان وینین رهوانیژی بئن پتری هه میان د رومان (بو هژین) دا (* هاتین ئەفه بوون:

۱- ویتی لیکچواندی.

۲- ویتی خواستی.

۳- ویتی مه جازی.

ئه فان وینا چ بشپوه کنی تاک ره ها یان لیکدای و بیکفه جهی خوه دنا ف گوتن ودیالو کا هنده ک کاره گه ران یان سه ر زاری فه گیری جهی خوه گرتیه وکه فه ره کنی شیعریه قی سه ر خوه داپوشیه و دنا فبه را به خشانه کا شعری ووه سفه کا فانتاستیکیدا یا گوتن وئا خفتنیدا به رزه بوویه وشوئیلیوویه، لهوما فافارتنا وینا تنی دی دمیانا

گورین.. گوهارک نه مابوون.. هردوو هرفاندبوون جونی بهک ل بن گوهارکا لاینی چه پی دا ده رچو بوو.. وهختی چویه ژور جیرانهکا وان برنج دقوتا ل جونی...)) (۱۷). کهواته بکارئینانا په یقا (گوهارک) وهکو خواستن بکارهاتیه چونکی دهنه مادا بو وان که رستا بکارهتیت نهوین نافرته دکنه گوین خوه، بهلی روماننقیسی ل فیری نهف په یقه بو مهرمهکا دیتر بکارئینانه کو وانا وی یا رهسهن نینه.

کهواته نهف چهنده نیزیکی دناقهرا وینادا د هردوو بوارین ههستداری ومورالییدا سی روویا ب خوهقه دبیتت نهوژی:

۱- لیچوو ژ ههستپیکراوا بهیت وهرگرتن وب وانا و رستین باوهرپیکری بهینه دهربرین.

۲- لیچوو ژوان تشتین ههستپیکری یین وهکی وان بهینه وهرگرتن.

۳- لیچوو ژ تشتهکی باوهرپیکری بو تشتهکی باوهرپیکریتر بهیت وهرگرتن (۱۸).

۳-۳: ویتی مهجازی:

وهکو هر وینهکی دیتر جیی خوه دناف فهگیزان و دیالوگا هندهک کارهکتهرین رومانئیدا دیتیه. روماننقیس دمیانا فهگیزانیدا ههولا وی چهنده دکته کو بهرزکنا ههستین: چیژ وهرگرتن، بهینکرن، گوهلیبوونی، ودهستکرنی ودیتنی دوی وینهیدا بکیشیت دهمی نهفراندن و لجه وهرگرتنا هندهک وینا ژ هندهک تشتین دیتر دکته، ناکو شیاپیت دمیانا وان په یقا دا وینهکی راستهقیبه دمیکشی وهرگریدا دورست بکته، لهوما پیکئینانا وینهی ب مهرمه ته ماکرنا وی ویتی زهنیه نهوا دناف شیلیاتیا میثکی روماننقیسیدا دزفیرت وپاشی ب شیوهکی ژ شیوان بهینه سیسته مکرن تاکو روناهییک وشیوهکی جوان و هه لچوونهکا کاریگر و شینوارهکی دهروونی لدهف دورستبکته بهری بگه هیمته قوناغا داهینانی نهوا ژ نهجامی (ملکه الخیال) هاتی نهفراندن کو مهرمه ژنی ((نه لاسایکرنایه جیهانا دهرهکیه، بهلکو مهرمه ژنی داهینان و نهفراندنه، پایه بهرزکنا په یوه نندین نوویه دناقهرا نهله مینتین ههقدژ، ژیکفر، ژیکدور)) (۱۹). دیاردیت کو هر وینهکی دوو جه مسهر یین ههین ژلاپه کیته لایه نهکی ههستداریه ولایهتی دیتر وینهکی زهنیه ودهردوو جه مسهراندا روماننقیس وهکو فهگیر وداهینهر وهرگر کو ل دهمی خاندنی دناشوپا وان په یقادا وینهی دگهل خوه دورست دکته.

وینه ل دهف نقیسه رین روزناقا د سی وینا دا دهر دکه قیت نهوژی:

وینه هاتی دهربرین. هه رچه نده ههرسی ره گزین لیکچواندنی ناهینه دیتن بهلی زیرهکیا باینی وی مینا زیرهکیا کهسی نینه تاکو وینهکی بو ل بهر دورست بکته. وهه نهفه بوو یا "جرجانی" پی مهرمه د روونکرنا وانا یا لیکچواندنییدا ((بهلگاندنا وانا یه کییه بو هه بوونا تشتهکی کو نه بوویه، هر وهکی لیکچواندنا زهلامهکی ب ساخه تهکی کو نهوی ب خوه نینه بهلکو یا تشتهکی دیتره دایه پال وی)) (۱۵).

۲-۳: ویتی خواستی:

روماننقیسی نهف وینه ب شیوهکی راسته وخو بکارئینانه، نه خاصمه د وهرگرتنا راسته وخویا هندهک وینین وهسفرکنا سروشتیدا یان خواستنا وینین هندهک دهمان و پیاده کرنا وان د هندهک جهین دیترا کو خواستن د چوارچوپی شیوی دهره کیدایه وکیم جارا سنورین نافه روکی دبه زینیت. وخانده فان یان وهرگر ههست ب فی چهنده ناکته -ته گهر شاره زایی دیافی روماننقیسیدا نه بیت- بهلی لدهمی خاندنی ههست ب نیزیکیا ههستین خوه یین پاراسایکولوجی دگهل وان دهمنا دکته. ناکو چیکنر و لیکنیزیکرنا وینین بیزاو دگهل ویتی زهنی لدهف خاندنه فانی په یادا کیه. ب رمانهکا دیتر وهکی ویتی لیکچواندنییه بهلی دیت لیکچوو یان لهوچوو تنی تیدابیت. بو نمونه درومانئیدا روماننقیس شیاپه فی وینهی په یادا بکته هر وهکی هاتی: ((...)) جارهکی ژی دگهل هندهک هه فالیت خو چو بوونه دناف رهزی مروفهکی دا وهنار دزی بوون وی جاری ژی گهلهک لیدان دهستیت وی وهکی یی د روسته می زال بوون ل دهمی ل روی وسه روچاف و پشستا ددان دهنگی رمینتی لی دهات)) (۱۶). دیاروو کو خواستی دوو تهوهرین سه رهکی یین ههین ژلاپه کیته خواستهکا زمانیه وژلاپهکی دیتره خواستهکا ئیستاتیکیه ودهردوو تهوهراندا نیزیکی لیکچواندنییه. و دتی نمونا رومانئیدا روماننقیسی فیاپه ویتی وی سته مکاریا باینی قاره مانی رومانی دیارکته و سیفتها "روسته می زال" پی به خشیه ودمیانا وینهکی لیکچواندیدا هاتیه دیارکرن، بهلی یا دتی نمونیدا مهرمه دهسته واژا (دهنگی رمینتی) راسته دکه تواریدا نهف دهنگه یی ههی نه خاصمه وهکو دهنگهکی ئاوازهی وئامازه بو لیدانا تشتهکی دهیت بهلی روماننقیسی ب مهرمه خواستنا فی دهنگی بو لیدانا لهشی مروفی بکارئینانه. دیسان دهمونهکا دیتر یا رومانئیدا ویتی (خواستی) ب شیوهکی راسته وخو بکارهاتیه نهوژی دهمی روماننقیس به حسن فه گه رانا قاره مانی رومانی (سه عیدی) دکته کو ژ باژاری مزن زفری وهاتیه مالا خوه و دبیتت کو گهورین یا کهتیه شیوان و دیزاینا مالا وان ((...)) مال وهکو خو نه مابوو.. گهلهک تشت هاتبوون

ر- وینه وهکو بهرهمی زهن و میسکئی مروؤفی (ویتی زهنی).

ب- وینه وهکو بهرجهسته و پیاده کرن و تیروانینهکا جهفهنگی (ویتی جهفهنگی).

ج- وینه وهکو مهجاز (ویتی مهجازی) (۲۰)

کهواته دیاره کو ویتی زهنی همی جورین وینا دین پهردا خودا دادپوشیت؛ چونکی نه وینه ژ نهجامی وئی دینامیکی و وان بارودوخین دهرووئی دهردهکفیت نهوی روماننقیسی تیدا ژیاپی. ژوان وینا ژی ویتی مهجازی نهوا هندک جارا تهفنی وئی دگهل خواستنی بهرزه دبیت، نانکو بکارئینانا پهقی ل جیی وئی بئ دورست بکارنهیت. بوموونه د رومانئیدا هاتیه: ((کوریت دهولهمندا دینه موچه خور ومروفت حکومهتی...ههژارا چو جارا نهو ریک بو نهینه بههر... قوچانا دگهل کهقریه خویندنا ههژارا...)) (۲۱). کهواته (قوچانا دگهل کهقری) وهکی وینهکی مهجازی بکارهاتیه.

نهفه وژبلی فان وینا وینین دیتر بئین رونیژی و جوانگاری وسپانئیکی بکارهاتینه، بهلی بئین پتری همیان هاتیه بهسکرن د رومانا بکارهاتی نهفین ناماژه پیکریبون.

بهشی دووی:

۱- توخمین فهگیرانی و وینین جهفهنگی درومانئیدا:

دیاره کو پیکهاتهیا رومانئی ژ بکارئینانهکا ریکخستی یا توخمین فهگیرانیه، روماننقیسی بئ نازاده کو رومانئی ب کبژ رهگزی دهستپیکهت، بهلی یا گزنگ نهوه ب شیوهکی ههماهنگ و پلان داریتی بهینه بکارئینان، ژهرکو دمیانا وئی پلانئیدا سپایین دهرهکی و ناوهکی بئین همی رهگزان بتایهت بئین کارهکنهران کیشیت ب مهرجهکی کو دگهل روودانی بکوئیت.

ل قیری دهمی بهحسی وینهی دهیت کرن نه بتنی وینین رهوانبیزی ب خوهفه دگریت بهلکو کیشانا سجا و دیم وچافین کارهکنهران ووهسفرنا جه ودهم وشینوارین روودانی ژی د چارچوئی وینهیدا دزفریت. نانکو ل دهمی روماننقیسی ساخالهتین دهرهکی بئین کارهکنهرهکی دهفگیریت بیدفه دگهل رولنی وی بکوئیت ژلایهکیفه وددویرنه بئین ژ واقعی ژلایهکی دیتره. کهواته خاندنا رومانئی وینهکی ههستدار لدهف وهرگری دورست بکهت. ژ وان توخمین وینا نهوین ب شیوهکی بهرجاف وکارهگر رولنی خوه دناف دهستین روماننقیسیدا دیتی وشیا ی سپایین وی بکیشیت نهفه:

۱-۱: کارهکنهر:

کیشانا وینهی دنافهرا ویتی کارهکنهری ب پهیف وشیاوین رهوانبیزی و ویتی

سپاین چیکری بئین مروؤفی وهکو کهسهکی راستهقینه -هندهک جارا تیکهلبین- ب شیوهکی ژ شینوان دهیتنه بهرجافکرن. گوشه نیگا وهکوته کیکهکا هونهری هاتیه فهگوهاستن بو پیاده کرن دیفائی رومانئی ورهخنا رومانئی وناکو دهربرینا ژ وئی دیتنا فهشارتی بکهت نهوا ههست ب تشتا دکهت. کهواته ل دوویف گوشه نیگایا روماننقیسی وینه دهینه چیکرن نهفجا نهگر فهگیر ب خوه کاری فهگیرانی دکهت دنهجامدا دیتنا وی بو رومانئی دئی بینه ریک وئاراستا دیتن و تیکه هشتنا وی بو روودانی و لدویف وئی چهندی دئی پلانا کیشانا وینه وسپایین همی توخمین فهگیرانی کیشیت، لهوما نه فهگیران دووری دیتنی دهیتنه گوتن و نه گوتن دووری وینه وهفگیرانی دهیتنه هه بوونی؛ نانکو په یوه دنیا وان دیالکتیکی دنافئیکدا چوووه.

نهف شیوی دیتنی ولایهتی نارامی وهلچوونین دهرووئی وگواندنا روماننقیسی دگهل رومانئی فاکتورهکی کارهگره بو نهفراندنا هزرهکا نه ریتی یان نه ریتی و پاشی رهنگه دانا وان دوخا لسه کیشانا سپایین کارهکنهرین رومانئی، چونکی دفت گواندن دنافهرا ویتی دهرهکی نانکو سجا وساخلهتین دیم وچافین کارهکنهری دگهل نهو رولنی بئ دهیتنه بهخشین ههیت. د رومانا (بوهرین) دا روماننقیسی کارهکنهریا (سهعید) ی ب شیوهکی وهسا وینه دکهت کو دبیت ههست ب راستهقینه بیا هه بوونا فی کهسی دناف کهتواریدا بهیت کرن، چونکی جفاکی کوردی د همی قوناغین ژیاپی و سهختین وئی نهف جوره کهسه وبارودوخین نهو تیدا بووری ب خوهفه گرتینه.

۱-۲: دهم:

ژ توخمین سهرکه دناف رومانئیدا و پیاده کرنا وئی ژی ب شیوهکی سیسته ماتیک دهیت بکارئینان، نانکو روماننقیسی ب رهنگهکی دهمی بهرجهسته دکهت کو دگهل سروشتی روودانی و سهردهمی بکوئیت. هه جارهکا دهم ژ سنوری واقعی بوونی بهرهف زنده رووی چوو وی دهمی رهوانبیزی دئی د کوریه کیدا رولنی خوه دینیت ((ثالافهکی سپانئیکی یه، کو مهردم ژی کومهکا نامرازیه دهینه بکارئینان ژبو رونکرنا نهوان هزاریه نهوین دنافئیکدا چوو مینا لدویف ئیک هاتنا بهز یا وینا، یان دانانا وینهکی دسه وینهکی دیتر. ژ وان ژی ویتی دووباره کری، ویتی هیدی هیدی، برپنا وینهی، دیمه بئین سهرتاسه ری...)) (۲۲). کهواته نهف جوره پیاده کرنا وینا همی دریکا دهمیدا وریزه ندیکرنا ویدا دهینه بکارئینان. کهواته نه رکن رهوانبیزی درومانئیدا دمیانا وینهیدا دهردهکفیت نهف وینه ژی دماوی دهمه کیدا دناشو یا روماننقیسیدا دزفریت وپاشی ب شیوهکی هونهری وب داریتنهکا رونیژی دهیتنه دهربرینکرن.

تيکستی ئەدەبیدا (ئەركىن تەفسىرى و شلوفەكارىه) (٢٥). كۆ دىيىت جەي رەنگەدانان ناخ و دەروونى كارەكنەرا بىت و ئەو ناسناما كارەكنەران ئاشكرا دكەت.

٢- چەشنىن و ئىنين ھەستەركنى د رومانا (بوھزىن) دا:

ژەنجامى وان فەكۆلئىن لىسەر رومانى ھاتىنە كرن دياربويە كۆ رومان ژى وەكى ھەر جورەكى دى بى ئەدەبى و ھونەرى ھەلگرا شىوھەكى تايەت و ئىنايە، كۆ دىمانا واندا تىكست لىسەر خاندەفانى روتەر لىدھىت. لەوما ژى جىھانا ھونەرى يا رۆمانى جىھانەكا سەرەخوئە و شەنگشتا تايەتا خوە يا ھەي تىدا سىستەمەكى بۆراھ بىن دارشتنى ب خوەفە دگريت. ژەر فنى چەندى شلوفەكۆلئىن شىوازى و رەوانبۆزى بو تىكستىن رۆمانى دىمانا دەستىشانكرنا ئەركنى ھەر يەكەبەكا شىوازى دناف وى سىستەمى رىكخستى و دارشتى بىن پەيقان دى ھىتە دىن. رومانا (بوھزىن) تەفەكەكى چىنى ھندەك ژ و ئىنين رەوانبۆزى و جوانكارى ب خوەفە دگريت كۆ رۆمانقىس شىبايە ب شىوازى و زمانەكى دەفەركى پىادا ھندەك و ئىنا بكەت كۆ جى سەرخ راکىشانا خاندەفانى بىت ژ لايەكى و گىانەكى دىتر ب وان رويدانئىن ھاتىنە فەگىران ژ لايەكى دىتر فە ددەت، ژ وان و ئىنا ژى:

١-٢: وئىنى ھەستەركنى:

وئە د تىگەھى خوە بى ھەفجەرخدا لىسەر پولىنكرنا شىوھەكى بئىنى نارواھەستىت، بەلكو بەزاندانا سنورين رونبۆزىن دكەت نەخاسمە د رومانىدا و بەرەف ئاسوئىن جوانكارىن و شىوازگەرىن دچىت و ھندەك جارا بەرەف و ئىنين سىنەمايى رىكى دىنەت، لەوما توخىبىن ئاشووب و سوزى و بكارئىنانا ھەستان دباوھشا خوەدا دگريت. ئەفە ھەمى ژ وئەكەكى واقىبى دەستپىدكەت دوور ژ ئاشووبى ئانكو لىسەر بىناى راکرتنا ھاسەنگىن دنافەرا كەتواری و ئىنين رەوانبۆزى ئافا دىت. وئىنى ھەستەركنى دئىسىنئىن شەرىدا ب بابەتەكى (بەشى) ھىت ھۆمارتن، بەلى دىفاى ئىسىنئىن چىروكىدا ب بابەتەكى گشتى و بىافەكى بەرەفەتر ب خوەفە دگريت و دىمانا ھەستىن مەرفىدا دياردىن ئانكو ((ھزرا تىكستى بو خاندەفانى دىمانا پىادەكرنا ئەلەمىنئىن بىنراو، رەنگ، خارن، دەنگ كۆ ب رىكا دارشتنا رستى وانا و جورى ھەستەركنى ھىتە دياركرن)) (٢٦). دياردىت كۆ رومانى بىافەكى بەرەفە ژو بكارئىنانا قان ھەمى جورين ھەستان بى ھەي نەخاسمە دباوئى فەگىرانئىدا؛ فەگىر دەمى وەسفا تىشتەكى دكەت ھندەك جارا بەرەف زىدەروونى دچىت و ژ واقىبى بەرەف ئاشووبى رىدكەفەت، رومانا (بوھزىن) ژى مينا ھەر رومانەكى رومانقىس شىبايە بەرەستەكرنا

رۆمانا "بوھزىن" لەدەستپىكى تاكو دوماھىن چ دەستىشانكرنا دەمى بو نەھاتىە دياركرن كۆ ب شىوھەكى راستەوخو بھىتە زانين، بەلى ب رەنگەكى ناخوى ماوى سالىن دوماھىا شىستان و دەستپىكا ھەفتىان دياردكەت. كەواتە ئەف سەرەدەمى ئەف روودانە تىدا پەيدا بووى رۆمانقىس نەچارىكە كۆ ب فى شىوھە دەرىپرەت. ب واتايەكا دىتر رۆمانقىس جىھانەكا نوى ئاڤادكەت ئەوژى ب رىكا بكارئىنانا و ئىنين ئىستەركى بىن رۆمانى كۆ د پرن ژ وئە وواتا و دەلالەتا. ژشەرىتە پەيقا بەرەف شەرىتە وانا بى ھىتە فەگۆھاستن ل دەمەكى كۆ مەرفى ئاسابى شىانين وان دەرىپرەت نىن خوە ئەگەر ئەو ب خوە دوان كۆدانا ئىنايت. دەھمان دەمدا فەزفرين بو روودانين دەمى بوورى و لەزكرن بو ھندەك روودانين دىدا (لاحقە) بىناى پارادوكسىا دەمى دەستىشان دكەت ((ھەر پارادوكسەك ھەلگرا رەھند و فراوانبۆزى، كۆ رەھند وى دوورائىيا دەمى ب خوەفە دگريت ئەوا ئەو جوداھىيا دنافەرا وئىنى بووى وئىنى داھاقى ب خوەفە دگريت)) (٢٣). ژو دەستىشانكرنا دەستپىكا دەمى پىدەفە ب خالەكا دەستىشانكرى ھەيە كۆ ئەو دەم و خالە دجودانە ژ وى ئەوا رۆمانقىس دھزرا خوەدا بكارئىنەت.

١-٣: جە:

ژ وان رەگەزىن پەترى ھەمىان بىفاى پراكتىكرنا وئەھى ھەي جەھ، چوئى ئەو زەمىنەسازىە ئىسەرى بو خوە دورستكرى كۆ روودان تىدا بھىتە وئەكرن و دەھمان دەمدا ئەو بەرەفەھىيە ئەوا ھەمى ئەلەمىنئىن دى بىن رۆمانى تىدا ئازادىيا خوە يا لىئىنى تىدا دىن، ئانكو ھەر لايەنەكى رەوانبۆزى درومانىدا يەكسانە دگەل زىدەھىا زمانى و بكارئىنانا زىدە يا پەيقا كۆ ئەو پەيف ھەلگرا و ئىنين زەھىنە دىكشىدا ھىتە چىكرن، ھەرەكى درومانا ناڤرىدا رۆمانقىس ژ زاردەفنى قارەمانى رۆمانى وەسا وەسفا شارىن خوە دكەت ھەر وەكى ئومونا وى ل چ جەين دى بىن دونابى نىن، ئانكو جە گورەپانا وئەكرنا روودانايە ھەمى وى ئابولى ب خوەفە دگريت يا كۆ رۆمانقىس وئىنى رۆمانا خوە لىسەر دكىشىت ((گرنگىا جى درىكا وان پىادەكرنادا دياردىت ئەوئىن بو قارەمانى ھىتە خوەشكرن ئەفجا چ جەين دوورين يان بىن نىزىك، لەوما جە ئەو ئابولى ب خوەھە ئەوا رۆمانقىسى بو كارەكنەرىن خوە چىكرى و تىدا ژىاى)) (٢٤). كەواتە چىكرنا وئىنى جى و پىشكىشكرنا وئىنى درۆمانىدا ب مەرەما زەخرەفەكرن و جوانكرنا ھندەك لايەنئىن روودانايە؛ چوئى جە بىفاى ئاخفتنى دورست دكەت لەوما ژى ئىك ژ وان ئەركين بو جى ھاتىنە دەستىشانكرن دناف

باش خاربوو.. ب شکلهکی دیکه دهاته پینش چافیت هه فالیت وی کلاسی دا...)) (۲۹). کهواته خاندنا فی تیکستی وینهکی گهوری ولفوک ژ دوخهکی بو دوخهکی دیتر ب شیوهکی روون ل بهرچافین خاندنهفانی چیدکهت ورومانقیس شیایه ب نامژه کرنا هندهک پهیفا دهلاهاتا ههستا وینه کرنی و چیکرنا وینهکی میشکی بو خاندنهفانی دورست بکهت. ئەفه و ژبلی وینی رهنگا کو هندهک جارا د مینا وینهکی "خواستن و درکه پدا" بکارهاته ههوهکی دایکا "سه عید"ی قارهمانی رومانیا گوتی: کوری من .. بلا ئەو د دل رهش بن.. بهلی ئەم نهینه ئەو وهکی وان لئ نههین)) (۳۰). کهواته پیاده کرنا وینی رهوانبیزی واتایا رهسهرن لپشت خوه فهشارتیه وب ریکا هه لپژارتنا رهنکهکی کو دهلاهاتا تارنی یه بکارهاتیه. دیسان رومانقیسی دیمه نین سروشتی و باژیر وگوند و نافاهی و... ژبیره نه کرینه هه می ب شیوهکی ئەندازهی وسیسته ماتیک بکارئینا به.

۲-۱-ب: وینی گوھلیووئی:

ههستا دوویه بو هیزی ل دهف مروغان پشتی ههستا دیتنی، کو ب ریکا گوھی مروف ئاگه هدارای هه لئینهکا دهوروبهرا دبیت. پیاده کرنا فی ههستی دتیکستین ئەده پیدا دمیانا بکارئینانا هندهک پهیشین ناماژه پیکراو دهیتنه دیتن مینا (گوھلیوو، گوت، هاژیوو.. رومانقیس ژی بو چیننا تهفنی گرینا رومانیا و فهگیرانا روودانین وی وینکه گریدانا وان گرینا ب ریکا فهگیری ئەنجام ددهت و فهگیر ژی نه چاردبیت پهناپن بو فان پهشا بهت؛ چونکی فهگیری کاره کتیهکا راسته وخو و سهروخو دناف تیکستیدا نینه بهلکو دریکه کا تابه تدا فهگوهاستنا روودانا ژ کاره کتیهکی بو ئیککی دی دکهت. ئانکو ((که رستی فی وینهی پهین)) (۳۱). کهواته گوھلیووون بنیاتی ناخفتنیه ئەفجا چ دکه فیت بهر چافین مروفی پاشی بهر گوھی وی دهی ئەو دیمه ن دئ بیه پهیف و هینه دهریرین، دبیت ژی هندهک جارا کهس ههز دکهت گوھ ل دهنگا دخودی خوهدا بییت بو خوه بتنی لهوما ژی دهنگی وی دخودی ویدا دگهل دناخفیت و وی ب تنی ئاگه ژئ ههیه و رهنگه دانا وی دهنگی لسه ر دیم وچافین وی دیاردکهت ئەوژی ب ریکا وان لئینین بهرچاف دکهفن ئەفجا ئەف لئینه ناماژا وی دهنگی به ئەوا چ خوهش بان نه خوهش دناخی کاره کتیه ریدا دناخفیت. ئەف جورئ وینهی دمیانا زور ژ بهریرین رومانیا بو هژین دی هینه دیتن؛ چونکی قارهمانی رومانیا ژ بهر بهلنگازی و هه ژاریا خوه گه لهک جارا دگهل خوه ب خوه ناخفتیه و کهسن ژبلی وی ئاگه ژ دهنکی وی دناف ناخی ویدا

هه می وان ههستا بکهت پین مروف بکارئینیت هه ژ ههستی دیتنی تا کو پین نامکرنی و شیایه وینی جفاکی کوردهواری و ئەو ژبانا سهخت یا کو کومه لگه ها کوردی سهرده مه کیدا- تیدا بوری وینه بکهت وهندهک جارا ژ چارچوونی زیده فهچووینی و دوباره کرنا وینادا دهرکه تیه. ههروهسا ب ههستهکی وهسا وژدانی شیسیه هه کهسن بخوینیت دی ههست ب ههستی قارهمانی رومانیا و ئەو بارودوخین تیدا بووری که تن تا کو گه هشتی ئارمانجا خوه. بو نموونه فهگیری ئەف وینی قارهمانی رومانیا کو نافی وی (سه عید)ه فهگیریه ده می باژیری خوه پین چوپک ب جه هیلای و چوو په باژیری مهن تا کو بهر دهوامی ب خاندنا خوه بدهت. فهگیر دبیزیت: ((.... بهلی شکلی "سه عید" ل هه میا خرابتر بووکیاسییت وی ل هه میا پتروون.. پاره نه بوون ب چاکی خارنی پین بخوت.. "قسمی داخلی" فه نه بوو.. شهرم دکر هه می ده ما پچیت مالا دوستی باپن خو نه خاسمه ل ده مین خارنی.. تیشتی یان فراقین وشیف.. برسی دمافه دناف باغیت گشتی دا دا نانهکی کریت و دگهل نافنی خوت و خوینیت...)) (۲۷). ب شیوهکی گشتی په یوهندی دنافهرا وینهی و ههستان ب فی شیوهیه:

۲-۱-ب: وینی دیتنی:

ب هویرترین ههست دهیتنه هژمارتن، چونکی کارتیکر نهکا بهل ز دهوروبهرا دگه هیتی و دهیتنه دیتن. ئەندامی به شدار دفی پروسیدا (چافه) لهوما هه چ تشتی بکه فیت بهر فی ههستی ئیکسه ر دهیتنه دیتن و فهگوهاستن بو میشکی و سیشکرنا وی و دئه نجامدا وینه دنافهرا ههستکرن ب دیتنی و پاشتی وهرگیرانا وی بو پهشا کو وینهکی فهگوهاستی بو خاندنهفانا لئ دورست دبیت. ب رامانهکا دیتر ((ههستکر نهکا راسته وخو یا جیهانا دهرهکی یه ب پرستیج و شیوهکی روتن)) (۲۸). لهوما چیکرنا وینین درومانیدا دبیت هندهک پهیف بهینه بکارئینان کو نوینه راتیا ههستا دیتنی دکهت وب شیوهکی فهشارتی ورهوانبیزی ناماژی بو دیتنی دکهت ههروهکی د رومانیدا هاتی وهگیری هه میتشتران دغه گیریت: ((روژهکی هاته مه کته پین.. فاتهکی پین ئوقی کری بیید بهردا هه میا تهماشه ی بهک و دووکر.. هه فالیت وی دناف کلاسی دا.. کهسن خو نزیک نه دکر.. نزا دلنی وان پین دسوت و دگهل نه دناخفتن نه وهک ههست ب کیاسی یت خو بکهت.. بان ژی ل بهر وئهندی کو ب تشته چه پهل وپس دزانی وخو ژئ دویر دکر نه وهک نه خوشی بهکی بیینه وان.. بهلی ئەفرۆ تشتهکی دیکه بوو.. چونکی "قسمی داخلی" فه بوو "سه عید" چوو ویری و خاران

نه‌بوویه، بۆ نمونه درۆمانیدا فه‌گیر نامازه دکهت کو ((“سه‌عید” خو ب چو فه مژویل نه‌دکر ژبلی خویندنی... هه‌ز ل ده‌نگین خوش دکر... دگهل خو ول ریکادا هه‌ر لافزه دگوتن:

چوومه گه‌لی گه‌لی ب نه‌فرازای
 هاغه‌گه‌لی ب نه‌فرازای
 ده‌رگه‌ ئاستن وکیل دارا مازی)) (۳۲).

ئه‌فه و ژبلی کو د چه‌ندین جهین دیتر دا قاره‌مانی رۆمانی گه‌له‌ک جارا پولینکرنا هنده‌ک کریار و ره‌فتار و چاوه‌نیا ریکه‌ستنا ژيانا خو ده‌گهل خو ب خو هه‌ر کره‌ ئه‌ف چه‌نده‌ ئی هه‌می ژ نه‌نجامی وان هه‌زا بوو ئه‌وین د میکشی ویدا ده‌نگه‌ده‌دا، چونکی هه‌ستا گوه‌لبیوونی هنده‌ک جارا ب شیوه‌کێ نه‌راسته‌وخۆ کاریگه‌ریا خو ل سه‌ر قاره‌مانی ده‌سه‌پنیت هه‌ر وه‌کی د رۆمانیدا هاتی: ((ب توندی دلنی وی لنی بی یه‌ ربه‌ رپ و بیهنا وی ته‌نگ بوو هافری فه‌دا دیت “هه‌یفا” یا راهه‌ستایه‌ دگهل که‌چه‌کا دی دا.. وی زانی ده‌نگی “هه‌یفا” بی بوویه به‌لنی بوچی وه‌سا تیکچوو.. سه‌ری وی زفری.. ره‌نگی وی زه‌بوو (...)) (۳۳). که‌واته سه‌ره‌رای گوه‌لبیوون ب ده‌نگی سه‌پاین قاره‌مانی تیکچوون ئه‌ف جورئ گه‌لبیوونا بیده‌نگ “دونه‌اور” دینتی ((گوه‌لبیوونا کویر)) (۳۴). ئه‌فه و ژبلی فه‌گه‌ه‌ستنا روویدانا لسه‌ر زاری کاره‌کنه‌رین رۆمانی چ ب شیوه‌کێ گوه‌لبیووی یان ب شیوه‌کێ دایرکت کری.

۲-۱-۵: وێتی ده‌ستکرانی:

ب مه‌ره‌ما ده‌ستکرنا هه‌ر تشته‌کێ هه‌سته‌پنکری ده‌یت، هه‌روه‌سا شیانین هه‌ستکران و کۆتاکرانی ب ریکا بکارئینانا هنده‌ک لئینان تابه‌ت یا هه‌ی کو ئه‌و لئین هه‌مانه‌ بۆ هه‌نده‌ک کار و کریارین واتادار لده‌ف که‌سه‌کێ به‌رامبه‌ر. ده‌ستکران وه‌کو هه‌ست هاریکاره‌ بۆ ئاشنا بوونا مروشی لسه‌ر وی تشتی هه‌ی چ بی که‌ل بیت، ته‌زی بیت، هه‌شک بیت، زفریت، نه‌رم بیت دکه‌ت، له‌وما تا راده‌کێ چیکرنا وێتی هونه‌ری دناف تیکستین ئه‌ده‌بی ب گشتی و بێن رۆمانی بتابه‌تی ده‌مانا بکارئینانا فان په‌یقادا ده‌رکه‌فن وب ریکا وان وینه دناف میکشی خنده‌فانیدا په‌یقادیت، ئانکو ب ساخه‌تا فان په‌یقا وینه لده‌ف مه‌ چیکرینه ئه‌فجا ب دیتنا وان دناف تیکستیدا هه‌ست بی ده‌یت کرن. دروماننا “بوهرین” دا روماننقیسی کیمتره‌هه‌می نه‌کره‌ دیکارئینانا فان جوهره‌ وینادا و شیا به‌ رنه‌گه‌کێ وه‌سا پیاده‌بکه‌ت کو هاوسه‌نگی دگهل هه‌ستین دیتر رابگریته‌ هه‌روه‌کی د رومانیدا فه‌گیری هه‌میشه‌تران فه‌گیری ((“سه‌عید” تولازه‌کێ که‌شه‌خه‌ وجوان بوو.. چه‌ند جارا بو وی هندئ کول ئاخفتن و کریاریته‌ وی دویر که‌فیت شول و کاریته‌ بازه‌ری وان گیران وه‌به‌ر هافیتن و ئاف ئینان بو دکر.. “گولی” قورنجیک لیددان و رویت وی دکه‌شین و دست بو

نه‌بوویه، بۆ نمونه درۆمانیدا فه‌گیر نامازه دکه‌ت کو ((“سه‌عید” خو ب چو فه مژویل نه‌دکر ژبلی خویندنی... هه‌ز ل ده‌نگین خوش دکر... دگهل خو ول ریکادا هه‌ر لافزه دگوتن:

چوومه گه‌لی گه‌لی ب نه‌فرازای

هاغه‌گه‌لی ب نه‌فرازای

ده‌رگه‌ ئاستن وکیل دارا مازی)) (۳۲).

ئه‌فه و ژبلی کو د چه‌ندین جهین دیتر دا قاره‌مانی رۆمانی گه‌له‌ک جارا پولینکرنا هنده‌ک کریار و ره‌فتار و چاوه‌نیا ریکه‌ستنا ژيانا خو ده‌گهل خو ب خو هه‌ر کره‌ ئه‌ف چه‌نده‌ ئی هه‌می ژ نه‌نجامی وان هه‌زا بوو ئه‌وین د میکشی ویدا ده‌نگه‌ده‌دا، چونکی هه‌ستا گوه‌لبیوونی هنده‌ک جارا ب شیوه‌کێ نه‌راسته‌وخۆ کاریگه‌ریا خو ل سه‌ر قاره‌مانی ده‌سه‌پنیت هه‌ر وه‌کی د رۆمانیدا هاتی: ((ب توندی دلنی وی لنی بی یه‌ ربه‌ رپ و بیهنا وی ته‌نگ بوو هافری فه‌دا دیت “هه‌یفا” یا راهه‌ستایه‌ دگهل که‌چه‌کا دی دا.. وی زانی ده‌نگی “هه‌یفا” بی بوویه به‌لنی بوچی وه‌سا تیکچوو.. سه‌ری وی زفری.. ره‌نگی وی زه‌بوو (...)) (۳۳). که‌واته سه‌ره‌رای گوه‌لبیوون ب ده‌نگی سه‌پاین قاره‌مانی تیکچوون ئه‌ف جورئ گه‌لبیوونا بیده‌نگ “دونه‌اور” دینتی ((گوه‌لبیوونا کویر)) (۳۴). ئه‌فه و ژبلی فه‌گه‌ه‌ستنا روویدانا لسه‌ر زاری کاره‌کنه‌رین رۆمانی چ ب شیوه‌کێ گوه‌لبیووی یان ب شیوه‌کێ دایرکت کری.

۲-۱-ج: وێتی بیه‌نکرانی:

گرنگیا فی هه‌ستی ژ بێن دیتر کیمتر نینه نه‌خاسه‌ ده‌یافی پیاده‌کرنیدا، دیت دیواری شعریدا “بیهنا” تابه‌ته‌نیا خو هه‌ هونه‌ری هه‌بیت و ب شیوه‌کێ ئیستاتیکی بکارئینابیت نه‌خاسه‌ د وه‌سفرنا خوشنقییا دا، به‌لنی دناف رۆمان و هونه‌رین چیرۆکییدا شیوازه‌کێ دیتر ب خو هه‌فه‌ دگریته‌ و بشیوه‌کێ ره‌مه‌کی بکارده‌یت؛ چونکی زمان و شیوازی دارشتنی جوداه‌یی دئیکه‌ته‌ دناقه‌ره‌ هه‌ردو هونه‌را دا. ئه‌ف هه‌سته‌ ب پلا سن ده‌یت پستی هه‌ردو هه‌ستین دیتن و گوه‌لبیوونی بۆ رادا کارتیکرن و کاریگه‌ریوونی ب ده‌وره‌ره‌ن (بیهنکران دگهل گوه‌لبیوونی دشین هه‌ست بی به‌یت کرن ئه‌گه‌ر خو ئه‌و له‌ش یان گیان بی پیشچاف نه‌بیتن ئی، ئانکو چ ئاماده‌بوون بو وی گیانآ بیه‌ن ئی ده‌یت نه‌بیت) (۳۵). رۆماننقیس شیا به‌ وێتی وان بیه‌نا ب په‌یقه‌ و وه‌سف بکیشیت ئه‌وین جه‌ و ده‌فه‌ر و وارگه‌ه‌ی وی ب خو هه‌فه‌ دگریته‌، چ بیه‌ن سروشتی یان بیه‌ن وان خوارئین کورد و که‌لتورئ کوردا بی ده‌یتته‌ نیاسین،

تا کو ههست پی بهیت کرن، بهی گهلهک جارا بینا خواهش تامهکا خواهش ب مروفی دبهخشیت نهخاسمه خارن و فقهخوارن و نهف چهنده دیاردکتهت کو ههردوو ب ههفرا تهمامکرن ههفدوونه.

وینی ههستا تامکرنی دمیانا هندهک پهیفا دا دیاردیبت و ب شیوهکئی گشتی دشیاندايه بنبه دووبهش:

پ- وینی وان تشتین تامین وان خواهش وشیرین.

ب- وینی وان تشتین تال و سوير و نهخوش.

نهف ههردوو جوهره وینه ب شیوهکئی بیانیدی دناف رومانیدا بکارهاتیه، چونکی وی دهی رومان فهگیرانا روودانهکا ژبانی دکهت دئی ب شیوهکئی هویر چیهته دناف ههمی کوزیبن یدا، نایبت بهیت ژیر کرن کو وینی تامکرنی هندهک جارا د چارچوفی ههستکرنی و ب شیوهک ژ شیوین مهجازی و خواستنی بکاردهین ب تابهت ل دهمی وهسفکرئیدا کو ژ چارچوفی خوه بئ دورست دهردکهفیت وههرف لادانین رهوانبیزی دجیت، لهوما(پتری ههمی ههستین دپتر نامادهبوون وههپاندنا هیزا خوه یا ههمی د پیادهکرنا وینین مهجازی ل سهر ئاستی رهگهزین فهگیرانی)(۳۹).

کهواته پیادهکرنا وینی تامکرنی یان (ههستا تامکرنی) مهراج نینه کو دفان ههردو جورین لهسهری بتئی هاتین ئامازهکرن بهین، بهلکو هندهک جارا ب شیوهکئی وینی وان تامین ب رهنگهکئی مهعهوی بکاردهین کو مهجاز و خواستن رۆئی خوه د واتانیدا دینیتین مینا (تامکره ژبانی) ههروهکی "سهعیدی" قارهمانی رومانی ددان وستاندنهکیدا دگهل راگری کولیزئی دپیزیت: ((نهز بهی من دفیت ههه ل نهو تا دگههه ئارمانجیت خۆ.. نهز تالی و شرینی و خوشی و روندکیت ژبانی نام دکهم ویکیشم.. نهوهک تشتهک بچیهته ددهفی مندا بئ وئی هندی بزائم چهوا و ل کیشه هاتی یه و بئ وئی هندی بزائم چهوا ول کیشه هاتی یه وینی وئی هندی ژئی نهز پیقه ب وهستیم و ماندی بهم...)) (۴۰). دقیریدا پهیفا (تام دکهم) ب مهههما راستا یا ههستا تامکرنی نههاتیه بهلکو رومانقیسی وهکو (خواستن) بو ههمی وان روودانین دکهفته دژبانا ویدا چ دخوهش یان نهخوهش ب خوهفه دگریت بکارئینایه. ههروهسا وی وینی خواستی یا پهیفا (خوارن) یا کو هندهک جارا بو دهردهسهرئیی درومانیدا بکارئینایه ههروهکی "سهعیدی" گوته رههههرئ قوتانجانا خوه: ((سهیدا چ بکهه..

سهرئ من بخوت مالی من نهههیه.. نهز ل کیشه بهم...؟ ما نهز ههزناکهه وهکی خهلکی جلکیت باش ل بهرکهه...)) (۴۱). نهفه و ژیلی وینی راستهفهیه بئ وان

دريژدکر.. بهی ل بهر ترسا گونهها ووان ئاخفتنیت مهلا دگوتن ل دهرحهق وان کهسیت شولیت هوسا تهمنجام دهن نهديوزا ههه تهماشهه "گولئی" بکهت. شهف بوو ل دهف ههفالیته خۆ فهگهريابوو دا بچيته مال.. دهههکئی درهنگ بوو.. سههري وی تهژی ئاخفتن وباسیت خویندنی بوون.. تاقي کرهفه نيزیک بوو ل بهردههگههی مالا "گولئی" را تبههري.. تاري بوو.. کهس ل بهر چافیت وی دا ئاشکرا و دیار نهبوو.. ههه هند ئاگل خو بو کو بیلکئی وی بئ دهیت راکیشان.. گهزیهک ل دهف دههجو.. گازی یا وی تهواو نهبوو کو دهستهکئی مهزن ویر هیز ب توندی دهفی وی دائیخستی ونههیلا نوهه ل بهر دهفی وی دهههیت...)) (۳۷). دیاردیبت کو نهو پهیقین شیبان وینی ههستا دهستکرنی بو خاندنهفانی چیکهت ب شیوه و شتیوازهکی روون و ئاشکرا هاتیه بکارئینان ههروهسا رومانقیسی شیاوه وینی فی ههستی دتاریاتیا شهفیدا دناف مینکئی مروفیدا چیکهت و شتیوازهکئی وهسا هاتیه دارشتن کو ههست ب ههههونا وئی دهلیفی و وی دهههنی دهیت کرن نهوئی روودای. دیسان هندهک جارای رومانقیسی دمیانا وینین رهوانبیزیئا نهف وینه بکارئینایه ههروهکی درومانیدا هاتی دههی دهولهتی فیای "سهعیدی"ی کو قارهمانی رومانیه ژهر زیرهکیا وی ب هنیزیهته دههفهه وهلانی بو خاندنی و کهس وکارین وی رازینهههون بچیت ژهر بارودوخین وان بئین نابوووری بئین سهخت و مامی وی دبیزئیت: ((... کی دئی بینه کهفیل ب پارهکی هنده زور دفان روژادا.. کو هههی ریک ل مه بئ دهاتینه گرتن و ناکرئ ههلهبیت و نهو بئ بیچهک روح تیدا ل خیزانا مه نهما بئ ب دیف بانگی ولانیدا چووی نهو بئ ل فیزه ژئی هههی دژی فی هندی نه.. کی دئی دهستی ته گریته وته ل فی تهنگافیی دهههیت...)) (۳۸). کهواته بکارئینانا (دهستی ته گریته) ب هههمان واتایا خوه یا رهسهن بکار نههاتیه بهلکو وهکو "ئبهستاره" بکارهاتیه کو ب مهههما هاریکار دهیت، ئانکو فهگوهاستنا ههستا دهستکرنی وهکو ئامرازهک بو ههستهکا ناوهکی کو ژ دههفه وینی دهستیه و دناف واتایا ناخووییدا ب رامانهکا دپتر دهیت. ب رامانهکا دپتر وینی ههستکرنی درومانیدا شیا لایهههی سهههکی بئ هاوکیشا ئاخفتنی بیت.

۲-۱-۵: وینی تامکرنی:

مینا جورین دی بئین وان وینا ئهوین ب پهیفا هاتیه کیشان دهی خوه دناف ریزین رومانیدا دیتیه. نهگه ههستا بیههکرنا بشوهکئی دوویر وفهشارتی بکههیهته مروفی وینی ههستا تامکرنی دفیت ب شیوهکئی پیقهنیسیایی دگهل نهزمانی مروفی هههیت

هونەری کو هەر کەسێ وان پەبقا بخوینیت هەست ب هەبوونا وان وینا بکەت. لەوما وینە د رۆمانی و هونەری چیرۆکیدا جوداھیا خوہ یا هەمی دگەل وینین شعری هەمی، بەلی ئەقە وئ چەندئ ناگەھینیت کو شیسینن هونەری پەخشانی ژ وینین رەوانبێژی وئیستاتیکا وەسفکرئی و وینین نەراستەوخو ددویرن.

- لیستا ژێدەر:

1- پەرتوک:

پ- پەرتوک ب زمان کوردی:

1- نافع ئاگرئی، بوھژین، رۆمان، چاپی یەکەم، لە بلاوکراوەکانی ئەمینداری گشتی روشنبری و لاوان، بەغدا، 1989.

ب- پەرتوک ب زمان عەرەبی:

1- ابوعثمان عمرو بن بجر جاحظ، الحیوان، تحقیق: عبدالسلام هارون، الطبعة الاولى، الناشر: مصطفى البابی الحلبي، سوريا، 1938.
3- احمد زکی بدوي، معجم المصطلحات والدراسات الانسانية والفنون الجميلة، الطبعة الاولى، دار الكتاب المصري، مصر، 1991.
4- احمد زياد محبك، متعة الرواية (دراسة نقدية منوعة)، دار المعرفة، لبنان، بيروت، 2005.

5- جابر عصفور، الصورة الفنية في التراث النقدي والبلاغي عند العرب، الطبعة الثالثة، المركز الثقافي العربي، بيروت، 1992.

6- جبرار جينيت، نظرية السرد من وجهة النظر الى التثبير، ترجمة: ناجي مصطفى، الطبعة الاولى، منشورات الحوار الاكاديمي والجامعي، الدار البيضاء، 1989.

7- حميد محمداني، بنية النص السردى من منظور النقد الادبي، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء، المغرب، 2000.

8- روبرت همفري، تيار الوعي في الرواية الحديثة، ترجمة: محمود الربيعي، دار غريب، القاهرة، 2000.

9- عبدالرحيم الادريسي، استبداد الصورة- شاعرية الرواية العربية، الطبعة الاولى، دار الانتشار العربي، بيروت، 2013.

10- عبدالقادر الرباعي، الصورة الفنية في النقد الشعري، الطبعة الاولى، دار جرير، عمان، 2009.

11- عبدالقاهر الجرجاني، اسرار البلاغة، تحقيق: محمود شاكر، مكتبة الخانجي، مصر، 1991.

12- عبدالقاهر الجرجاني، الوساطة بين المتنبي وخصومه، تحقيق

: محمد أبو الفضل ابراهيم، دار إحياء الكتاب العربي، مصر، (د.ت).

13- عزالدين اسماعيل، التفسير النفسي للادب، الطبعة الاولى، دار العودة، بيروت، 1981.

14- قدور عبدالله الثاني، سيميائية الصورة، الطبعة الاولى، مؤسسة الوراق للنشر، عمان، الاردن، 2007.

15- محمد حسين الصغير، مجاز القرآن وخصائصه الفنية والبلاغية، دار المؤرخ العربي، بيروت، لبنان، 1996.

16- محمد كشاش، اللغة والحواس رؤية في التواصل والتعبير بالعلامات غير اللسانية، الطبعة الاولى، المكتبة العصرية، بيروت، 2001.

تأمين خوارن و قەخوارن ب خوەقە دگريت هەروەکی رۆمانتیس ب ریکا فەگيرئ هەمیشتران ئەو هزرین قارەمانی رۆمانی کەتیە تیندا فەگيرای وەکی د رۆمانیدا حاتی ((دەیکا وی سوکری وەرنا ویرا وخوشکیت وی لی خرقەبەن.. هیچ دگەل خۆنەئینابوو.. چونکە هیچ نەبوو بئ ب کپیت.. بەلی چەوا "سەعید" خۆشک ویرایت خۆ ژبیریکەت.. هەندەک شەکرۆک وقەسپ دگەل سئ نائیت شاری مەزن دگەل خۆ ئینابوو.. پێشی بچیتە بازەری مەزن خەلک گەلەک نافی نانی شاری ب خۆشی وچاک دئینا.. جارەکی ل مالا جیرانیت خۆ خارپوو ئەفرۆ ژی ل سەر وی نافی نانی شاری مەزن بۆ خویشک ویرایت خۆ ئینابوو... زاروکا وەکی گورگا نان و قەسپ وشەکرۆک خارن..)) (٤٢). کەواتە بکارئینا وینە و هەستا تامکرئی چ دەمانا راستەقینە یا تشتی خاریندا بیت یان ب شیوەکی خواستن و مەجازییت وەکو یاریەکا زماشانی ذناق تیکسین ئەدەبیدا جئی خوہ دگريت.

ئەنجام

پشتی خاندنا رۆمانا بوھژین و بیادەکرنا وئ دقئ فەکولینن دا ئەف ئەنجامە بەردەست کەتن:

1- وینە چ بیژن رەوانبێژی بیت یان بئین هەستاری بئ دەمانا (گوشەنیکا، کوژئ دیتئ، روناھی، دیتن) ذناق رۆمانیدا دەینە دیتن و بیادەکرنا. و رۆمانتیس شیاییە تا رادەکی سستەمەکی بۆ بکارئینا ئان تەوران د رۆمانی دا دبیت.

2- د رۆمانا (بوھژین) دا، ژ دەستپێکا رۆمانی ناکو دوماھیی فەگيری رۆلەکی سەرەکی د کیشنانا وان وینا دا دیتە ئەوین کارەکنەر وقارەمانی رۆمانی تیندا رۆلی سەرەکی گيرای و وان ب ریکا هزرین خوہ ئەو وینە هەمی بۆ خاندەقانا فەگوھاستین، ئانکو هەر خاندەقانا بئ بخوینیت دئ هەر ب هەمی وینین ژيانا قارەمانی رۆمانی و ئەو سەردەم و بارودوخین تیندا ژای کەتن.

3- ب شیوەکی سستەماتیک وینین وەسفکرئی، وینین زەنی، وینین رەوانبێژی دگەل وینین هەر پینچ هەستان بکار هاتیە و یافین بەفرەه بئ حاتیە دان، چونکی بابەق رۆمانی و ناف و نیشانین وئ ب خوہ هەستا تامکرئی ب شیوەکی مەعنەوی ب خوہقە دگريت.

4- ب شیوەکی گشتی وینە رەنگەدانا وان هزراہ ئەوین دەئشکی مۆقیدا دەربارە بایەتەکی تاییەت دژایتیدا پەدادبیت، وب ریکا وئ هزرکری دووبارە بەرەمەئینا وی تشتی دەیتە فە کرن و ب ریکا پەبقا دادریژیت و بشیوازەکی

- 17- نادر أحمد عبد الخالق، إيقاع الصورة السردية، الطبعة الأولى، دار العلم و الإيمان، الاردن، 2010.
- 18- نعيم اليافي، مقدمة في دراسة الصورة الفنية، الطبعة الأولى، منشورات وزارة الثقافة، سوريا، 1982.
- 19- يوسف مراد، مبادئ علم النفس، الطبعة السابعة، دار المعارف، القاهرة، 1978.
- 2- نامين نكادمي:**
- 1- إيمان ناصر، الصورة الفنية في شعر المعتمد بن عباد الاسلبي، رسالة ماجستير، غير منشورة، كلية الاداب، جامعة البصرة، 2000.
- 2- بدره كعيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، رسالة ماجستير، غير منشورة، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فرحات عباس، سطيف، الجزائر، 2009.
- 3- علي عزالدين الخطيب، الحواس الخمسة في قصص لطيفة الدلمي-دراسة تحليلية لأدوار الحواس في بناء العالم القصصي، رسالة دكتورا، غير منشورة، كلية التربية الاساس، جامعة واسط، العراق، (د.ت).
- 3- كوفار:**
- 1- ابتسام ذهينة، الصورة الشعرية من التشكيل الجمالي الى جاليات التخيل، مجلة كلية الاداب واللغات، جامعة محمد خضير-سكيرة، الجزائر، العددان العاشر والحادي عشر، 2012.
- 2- إمام عبدالفتاح إمام، دراسة في معاني الصمت، المجلة العربية للعلوم الانسانية، جامعة الكويت، 2004.
- الهوامش**
- 1) جابر عصفور، الصورة الفنية في التراث النقدي والبلاغي عند العرب، الطبعة الثالثة، المركز الثقافي العربي، بيروت، 1992، ص315.
- 2) نادر أحمد عبد الخالق، إيقاع الصورة السردية، الطبعة الأولى، دار العلم و الإيمان، الاردن، 2010، ص14.
- 3) بدره كعيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، رسالة ماجستير، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فرحات عباس، سطيف، الجزائر، 2009، ص55-56.
- 4) احمد زكي بدوي، معجم المصطلحات والدراسات الانسانية والفنون الجميلة، الطبعة الاولى، دار الكتاب المصري، مصر، 1991.
- 5) بدره كعيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، ص55.
- 6) هةمان ذيدقر، هةمان بةرتقر.
- 7) ابوعثمان عمرو بن بحر جاحظ، الحيوان، تحقيق: عبدالسلام هارون، الطبعة الاولى، الناشر: مصطفى الباوي الحلبي، سوريا، 1938، ص131.
- 8) عبدالقاهر الجرجاني، الوساطة بين المتنبي وخصومه، تحقيق: محمد أبو الفضل ابراهيم، دار إحياء الكتاب العربي، مصر، (د.ت)، ص438.
- 9) عزالدين اساعيل، التفسير النفسي للادب، الطبعة الاولى، دار العودة، بيروت، 1981، ص66.
- 10) نعيم اليافي، مقدمة في دراسة الصورة الفنية، الطبعة الاولى، منشورات وزارة الثقافة، سوريا، 1982، ص11.
- 11) عبدالرحيم الادريسي، استبداد الصورة- شاعرية الرواية العربية، الطبعة الاولى، دار الانتشار العربي، بيروت، 2013، ص14.
- 12) محمد حسين الصغير، مجاز القرآن وخصائصه الفنية والبلاغية، دار المؤرخ العربي، بيروت، لبنان، 1996، ص96.
- (*) بوهزين: وهكو دهستينكهك بو رومانا كوردي ل دهوكي ب رومانا دوي دهيتته هزمارتن يا نيسه(نافع ناكردى)يه كو ل سالا 1989 دهركهتته، پشتى مرنا روماننقىسى بهشى دوي ژ فنى رومانن ب ههمان ناف دهركهتته، لى پشكا دووي وهكو دهستينقىس بو روماننقىس (محمد سليم سيارى) هاتوو رهوانهكرن و ب ئهركنى پيداچوونى رابوويه و ل سالا 2000 وهكو پشكا دووي لى دهركهت كو ژ لايى (دهركاى روشنقىسى وبلاوكردهوهى كوردي) هاتيه چاپكرن. ههژى گوتنننه كو پشكا دووي بهردهوامبيا وان روژدانايه نهوا بهشى ئيكنى لسهر هاتيه چنين.
- 13) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، چاپى يهكم، لهبلاوكرهوهكانى نه ميندارهتى گشتى روشنقىسى ولوان، بهغدا، 1989، ل16.
- 14) ژيدهرى بهرى، ل15.
- 15) عبدالقاهر الجرجاني، اسرار البلاغه، تحقيق: محمود شاكر، مكتبة الخانجي، مي، 1991، ص87.
- 16) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل16.
- 17) عبدالقادر الرباعي، الثوره الفنيه فى النقد الشعرى، الكعبه الاولى، دار جرير، عمان، 2009، ص47.
- 18) ابتسام ذهينه، الثوره الشعرية من التشكيل الجمالي الى جاليات التخيل، مجله كلية الاداب واللغات، جامعه محمد خضير-سكيرة، الجزائر، العددان العاشر والحادى عشر، 2012، ص238.
- 19) ههمان ژيدهر، ل239.
- 20) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل28.
- 21) روبرت همفرى، تيار الوعى فى الروايه الحديديه، ترجمه: محمود الربيعى، دار غريب، القاهرة، 2000، ص77-78.
- 22) جيران جينيت، ثريه السرد من وجهه النشر الى التبير، ترجمه: ناجى ميگفى، الكعبه الاولى، منشورات الحوار الاكادىمى والجامعى، الدار البيچاء، 1989، ص124.
- 23) احمد زياد محبك، متعه الروايه(دراسه نقديه منوعه)، دار المعرفه، لبنان، بيروت، 2005، ص55.
- 24) حميد لحدانى، بنيه النى السردى من منشور النقد الادبى، المركز الثقافى العربى، الدار البيچاء، المغرب، 2000، ص64.
- 25) إيمان نايز، الثوره الفنيه فى شعر المعتمد بن عباد الاسلبي، رساله ماجستير، كلية الاداب، جامعه البيره، 2000، ص48.
- 26) محمد كشاش، اللغة والحواس رؤيه فى التوائيل والتعبير بالعلامات غير اللسانيه، الكعبه الاولى، المكتبه العيزيه، بيروت، 2001، ص56.
- 27) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل68-69.
- 28) قدور عبدالله الپانى، سيميائيه الثوره، الكعبه الاولى، مؤسسسه الوراق للنشر، عمان، الاردن، 2007، ص104.
- 29) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل69.
- 30) ههمان ژيدهر، ل43.

- (٣١) محمد كشاش، اللغة والحواس رؤيه في التوائيل والتعبير بالعلامات غير اللسانية،
 ئ ٤١.
- (٣٢) نافع ئاكرهى، بوهژين، رؤمان، ل٣٢.
- (٣٣) هه مان ژندهر، ل١٩٩.
- (٣٤) إمام عبدالفتاح إمام، دراسه في معاني اليمت، المجله العربية للعلوم الانسانية،
 جامعه الكويت، ٢٠٠٤، ئ٨٦.
- (٣٥) يوسف مراد، مبادئ علم النفس، الكعبه السابعه، دار المعارف، القايره،
 ١٩٧٨، ئ٦٤.
- (٣٦) نافع ئاكرهى، بوهژين، رؤمان، ل١٩.
- (٣٧) ژندهرئ بهرئ، ل٩٧.
- (٣٨) هه مان ژندهر، ل١٦٧.
- (٣٩) على عزالدين الحكيب، الحواس الخمسه في قيتئ لكيفه الدلمي-دراسه تحليليه
 لردوار الحواس في بناء العالم القيتئئ، رساله دكتورا، جامعه واسك، كليه التربيه
 الاساس، العراق، (د.ت)، ئ١٦١.
- (٤٠) نافع ئاكرهى، بوهژين، رؤمان، ل٢٢٧.
- (٤١) ژندهرئ بهرئ، ل٦٨.
- (٤٢) هه مان ژندهر، ل٦٥.